

Atatürk'ün Cenaze Töreni Fotoğraf Albümü Onarımının Restorasyon Amaç ve İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of Atatürk's Funeral Ceremony Photo Album Repair in Terms of Restoration Purposes and Principles

Mehmet KONUKLAR¹

¹Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara

ORCID:

M.K.: 0000-0001-7399-4948

Corresponding Author:

Mehmet KONUKLAR

Email:

konuklar@hotmail.com

Citation: Konuklar, M. (2023). Atatürk'ün cenaze töreni fotoğraf albümü onarımının restorasyon amaç ve ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (1): 32-44.

Submitted: 20.01.2023

Accepted: 23.02.2023

Özet

Tarihi eser koruma ve onarım çalışmalarında amaç, yöntem ve yapılacak işlemlerin belirlenmesinde ve esere uygulanmasında uluslararası kabul görmüş belgelerde açıklanan etik ilkelere uygun hareket etmek gerekmektedir. Ancak restorasyonda karar alma süreçleri ve restorasyon etik ilkelerine uygunluk alanlarındaki bilimsel araştırma azlığı, restorasyon çalışmalarında istenmeyen uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Tarihi eserlerdeki tahribatlar da restorasyon işlemleri de esere özgü olduğundan restorasyon etik değerlendirmeleri, doğrudan restorasyon uygulaması üzerinden yapılmalıdır. Bu çalışmada Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni adlı fotoğraf albümüne uygulanan restorasyon çalışmasının restorasyon amaç ve ilkelerine göre değerlendirilmesi yapılmıştır. Albüm restorasyonu çalışmasının amacı, Caple'ın RIP üçgeni modeline göre analiz edilmiştir. Çalışmanın restorasyon ilkelerine uygunluk değerlendirmesi ise çalışma kapsamında alınan önemli kararların; Sürdürülebilirlik, Özgünlük, Minimum Müdahale ve Geri Dönürlük restorasyon ilkelerine göre irdelenmesi yoluyla yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Fotoğraf Restorasyonu, Restorasyon İlkeleri, Sürdürülebilirlik, Özgünlük

Abstract

It is necessary to act in accordance with the ethical principles explained in internationally accepted documents in the determination of the purpose, method and procedures to be carried out of the restoration of historical artifacts and their application to the work. However, the scarcity of scientific studies in the areas of decision-making processes in restoration and compliance with restoration ethical principles causes undesirable applications in restoration studies. Since the destructions and restoration processes in historical artifacts are unique to the artifact, restoration ethics assessments should be made directly through the restoration practice. In this study, within the scope of the restoration work applied to Atatürk's Funeral Photo Album, a restoration work was evaluated according to the restoration purpose and principles. The purpose of the album restoration study was analyzed according to Caple's RIP triangle model. In addition, important decisions taken within the scope of the study; Compliance with the 4 basic restoration principles of Sustainability, Authenticity, Minimal Intervention and Reversibility has been examined.

Keywords: Photograph Restoration, Restoration Principles, Sustainability, Authenticity

1. GİRİŞ

Restorasyon çalışmalarını sıradan onarım çalışmalarından ayıran temel fark restorasyonda alınan kararlarda ve yapılacak işlemlerde belirli amaç ve ilkelerin gözetilmesidir. Onarımların daha sağlam bir yapıya kavuşturma temel hedefi, kültür varlığı onarımında özgün sanatsal özelliklerinin korunması, eserin uzun yıllar varlığını sürdürmesi vb. nedenlerle sınırlandırılabilir. Tarihi eserlerin restorasyona alınma amacı da onarımda yapılacak işlemlerin kararlaştırılmasında dikkate alınması gereken önemli bir parametredir. Bir restorasyon çalışmasının başarısı, uygulanan işlemlerdeki teknik beceriye bağlı olduğu kadar işlemlerin ilke (Konak, 2019) ve amaçlara uygunluk düzeyine bağlıdır.

Koruma ve onarım çalışmalarında tarihi eserlerin sanatsal, yapısal ve niteliksel özellikleri zarar görme riski yüksektir. Bu riskin minimize edilmesi tarihi eserin bütün özelliklerinin bilinmesi, güncel bilimsel yöntemlere hakimiyet, yeterli teknik donanım ve uzmanlığa sahip olma gibi birçok parametreye bağlıdır. Bu parametreleri dikkate alarak bir restorasyon planlaması yapmak farklı disiplinlerden insanların alacağı ortak kararlara bağlıdır. Bu bağlamda genel metinlerden elde edilecek soyut çıkarımlarla hareket etmek yerine restorasyon amaç ve ilkelerinin gözlemlenebilir ve ölçülebilir kavramlarının kullanılması gerekmektedir. Bu tutum restorasyonun başarılı olmasını sağlarken çalışmasının değerlendirilmesini de kolaylaştıracaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bir restorasyon çalışmasına başlamadan önce çalışmanın eserde oluşturacağı değişim beklentisi ve eserin gelecekte nasıl kullanılacağı bilgisi belirlenmelidir. Beklentiler, talepler, imkanlar ve olanakların rasyonel değerlendirilmesi sonucunda restorasyon çalışmasının amacı net olarak belirlenmesi gerekmektedir. Caple'in RIP (revelation-investigation-preservation) üçgen modeline göre bir restorasyon çalışmasının temelde "açığa çıkarma", "inceleme" ve "koruma" şeklinde 3 temel amacı vardır (Caple, 2000). Bütün işlemlerde bu amaçların tamamı hedeflense de işlemlerin türü ve uygulama biçimi değiştirilerek istenilen amaca daha uygun diğer iki amaca daha uzak bir restorasyon gerçekleştirilebilmektedir.

Açığa çıkarma amaçlı bir restorasyon çalışmasında uygulanacak işlemlerde genel olarak eseri eser yapan görsel, yapısal, anlamsal veya fonksiyonel gibi öz niteliklerdeki tahribatların giderimi amaçlanmaktadır. Açığa çıkarma restorasyonlarında özgünlük ve sürdürülebilirlik (Öztek, 2020:287) ilkeleri öncelenmektedir. Genellikle arkeolojik kazılarda çıkan ve mahiyeti tam olarak tanımlanamamış eserler için yapılan inceleme restorasyonlarında eserin niteliklerinin belirlenmesi amaçlanır. Koruma amaçlı restorasyonlar ise eserin mevcut durumunun olabildiğince sürdürülmesi amacı güden çalışmalardır.

1931 tarihli Carta Del Restauro ve 1964 tarihli Venedik Tüzüğü gibi kültür varlıklarının korunması ve restorasyonu hakkında uluslararası metinler ilgili maddeleri yorumlanarak Sürdürülebilirlik, Özgünlük, Minimum Müdahale ve Geri Dönüştürülme (Charteris, 1999; Smith, 1999; Beck, 1999) şeklinde sıralanan ilkeler restorasyonun 4 temel ilkesi olarak kabul edilmektedir (Mert, 2008:19). Carta Del Restauro'nun 1. maddesi, Venedik Tüzüğü'nün 4. maddesi ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesi restorasyonun sürdürülebilirlik ilkesiyle ilgili açıklamalar içermektedir. Sürdürülebilirlik genel olarak eserin sanatsal ve yapısal özellikleriyle beraber varlığını uzun yıllar korunmasının sağlanması ilkesini tanımlar. Özgünlük, Carta Del Restauro'nun 4., 5., 6., 7. ve 8. maddeleri ile Venedik Tüzüğü'nün 5. ve 6. maddelerinde açıklanan; eserin tarihi, sanatsal ve yapısal özelliklerinin değiştirilmemesi (Ertürk, 1999:78, Özodabaş and Kiotsouk, 2021:464) gerektiğini vurgulayan restorasyon etik ilkesidir. Restorasyon çalışmasının eserin korunmasını sağlayabilecek olabildiğince az müdahale (Kara ve İşleyen, 2018:99) ile gerçekleştirilmesi olarak tanımlanabilecek "Minimum Müdahale" ilkesi, Carta Del

Restauro'nun 2. ve 3. maddeleri ile Venedik Tüzüğü'nün 7. ve 8. maddelerine dayandırılabilir. Restorasyonun 2. ve 3. maddeleri ile Venedik Tüzüğü'nün 7. ve 8. maddelerine dayandırılabilir.

Uluslararası kabul gören bir metin de doğrudan geçmemekle birlikte "Geri Dönüşlülük", genel kabul görmüş bir restorasyon ilkesi olup (Smith, 1999; Beck, 1999) *istenildiğinde yapılan işlemin geri alınabilmesi* şeklinde açıklanabilmektedir. Bilim insanları farklı yorumlanabilen geri dönüşlülük ilkesi için "uzaklaştırılabilirlik" (Charteris, 1999) veya "yeniden müdahale edilebilirlik" (Appelbaum, 1987) kavramları da önerilmiştir. Geri dönüşlülük ilkesinin bu kavramları da kapsayan bir genişlikte ele alınması ve yapılan işlemlerde birim hareketin tersinir olmasını sağlamak şeklinde yorumlamak gerekir. Diğer ilkelere uygun olarak temizlenmiş bir eserin, bütün ilkelere aykırı olarak yeniden işlem öncesi kirli haline getirilememesi yapılan temizlik işleminin Geri Dönüşlülük ilkesine aykırı olduğu sonucuna götürmemelidir.

Bir restorasyon çalışmasının başarısı yapılan her bir işlemin olabildiğince fazla ilkeye dayanarak ve hiçbir ilkeyle tezat oluşturmadan yapılmasıdır. Ancak yapılacak işlemlerde hangi ilkenin daha fazla dikkate alınacağı, restorasyonun genel amacına göre belirlenebilmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Tarihi eser koruma ve onarım çalışmalarında amaç, yöntem ve yapılacak işlemlerin belirlenmesinde ve esere uygulanmasında uluslararası kabul görmüş belgelerde açıklanan etik ilkelere uygun hareket etmek gerekmektedir. Ancak restorasyonda karar alma süreçleri ve restorasyon etik ilkelerine uygunluk alanlarındaki bilimsel araştırma azlığı, restorasyon çalışmalarında istenmeyen uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ülkemizdeki yanlış restorasyon uygulamaları nedeniyle eserlerin özgünlüğüne veya yapısına zarar gelme kaygısıyla yeni restorasyon projelerine karşı olumsuz bir ön yargı oluşmuş durumdadır. Bu çalışmada restorasyon çalışmalarının restorasyonun amaç ve ilkelerine uygun olarak planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi konusundaki çalışmalara örnek oluşturması amaçlanmaktadır.

Tarihi eserlerdeki tahribatlar da restorasyon işlemleri de esere özgü olduğundan restorasyon etik değerlendirmesi de doğrudan restorasyon uygulaması üzerinden yapılmalıdır. Bu nedenle teorik bir mütalaa düzeyinde ziyade sahada uygulanabilir olması için araştırma, tamamlanmış bir restorasyon projesi üzerinde yapılmıştır.

3. YÖNTEM

Araştırmada Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni adlı fotoğraf albümüne uygulanan restorasyon çalışmasının, restorasyon amaç ve ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi yapılmaktadır. Değerlendirilmenin somut veriler üzerinden yapılabilmesi amacıyla yapılan restorasyon çalışmasının ana işlemleri sıralanarak alınan önemli kararlar belirlenmiştir. Restorasyon çalışmasının hangi temel amaç doğrultusunda yapıldığı, karar alma süreçlerinin Caple'nin RIP üçgen modeline uyarlanması yöntemiyle irdelenmiştir. Restorasyonda alınan kararların etik değerlendirmesi ise uluslararası metinlerden kavramlaştırılarak çıkarılmış 4 ilkeye uyumluluğunun karşılaştırmalı mukayese yöntemiyle yapılmıştır.

Milli Kütüphane koleksiyonunda bulunan "Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni Albümü" adlı fotoğraf albümü Atatürk'ün na'sının Dolmabahçe Sarayı'ndan Ankara Etnografya Müzesi'ne taşınması sürecinde çekilen fotoğraflardan oluşmaktadır. Albüm, cenaze töreninin her aşamasına ait siyah beyaz fotoğrafların taşıyıcı yapraklar üzerine yapıştırılıp sabit sırt yapılı olarak ciltlenmesiyle oluşturulmuştur. Deri cildin ön kapağının içine oluklu mukavva ve sünger yerleştirilerek albüme esnek yapılı kabarık bir görünüm verilmiştir. Albümün adı ve tören tarihi yıldız baskı yoluyla eser ön kapağı üzerine basılmıştır.

766 fotoğraf içeren albümün ilk ve son sayfalarında büyük boy fotoğraf, geri kalan sayfalarda ise 4 adet fotoğraf bulunmaktadır. İlk fotoğraf 380x250 mm, son fotoğraf 400x305 mm ve diğer fotoğraflar 165 ile 180 mm en, 235 ile 242 mm arası boy ölçülerine sahiptir. Fotoğrafların basımında kenarları desenli kesilmiş fotoğraf kağıtları kullanılmıştır. Albümün dış ölçüsü 576x413x100mm iken taşıyıcı yapraklar 510x400mm boyutlarındadır.

3.1. Albümün Restorasyon Öncesi Durumu

Deri ciltle kaplanmış 2. hamur karton taşıyıcılardan oluşan yaklaşık 20 kg ağırlığındaki fotoğraf albümünde; yoğun kullanım, uygun olmayan koşullarda bırakılma, malzeme kalitesizliği ve yapısal uyumsuzluktan kaynaklanan tahribatlar oluşmuş durumdadır. Eserin ağır haline rağmen yoğun kullanıma maruz kalması albüm cildinin tamamına yayılan aşınmalara, çizilmelere deformasyonlara, yazı yaldızlarının dökülmesine, yırtılmalara ve parça kayıplarına neden olmuştur. Kapakların ve sırtın kenar derilerinde parça kayıpları ve yırtılmalar gözlemlenmiştir. Ön kapağın yumuşak kabarık yapısını oluşturan oluklu mukavvalar ve sünger, eser ağırlığı altında ezilerek işlevini yitirmiştir. Arka kapak ortasında ise kenar uzunluğu 7 cm olan üçgen şeklinde deri yırtığı oluşmuştur.

Şekil 1. Fotoğraf Albümü Cildinin Restorasyon Öncesi Görüntüsü

Not: Cildin tamamında çizikler, yüzey aşınmaları, kenarlardaki deride parçalanmalar, ön kapak üzerinde deformasyonlar, yazı aşınması ve arka kapak ortasında 7cm'lik yırtılma bulunmaktadır.

Uygun olmayan koşullarda tutulmuş olan fotoğraf albümünün cilt ve metin bölümlerinin tamamı yoğun kire maruz kalmıştır. Eserin ani sıcaklık ve nem değişimine maruz kalması nedeniyle fotoğraflar kırılma eğiliminde, iç bükey deformasyona uğramış, duyarlılarda derin çizikler oluşmuş, cilt derisinin nem ve yağ dengesi bozularak hızlı çürüme aşamasına geçmiş ve taşıyıcı kartonun asit içeriği artmıştır. 2. hamur kâğıttan üretilen taşıyıcı yaprakların pH değeri 4.2 olarak ölçülmüştür.

Şekil 2. Restorasyon Öncesinde Taşıyıcıların Üzerinde Tahribata Uğramış Haldeki Fotoğraflar

Albümün metin cilt bütünlüğü genel olarak korunmuş olmakla birlikte ön kapak iç kısmından tamamen yırtılmıştır. Malzeme kalitesizliği ve yapısal uyumsuzluk nedeniyle albümün 16 taşıyıcı yaprağı sırta yakın bölümden yırtılmış ve albümden ayrılmıştır. Kopan yapraklarda yoğun olmak üzere onlarca fotoğraf taşıyıcısından ayrılmıştır. Albüm içerisinde dağınık halde bulunan bu fotoğraflarda da yırtılma ve parça kaybı meydana gelmiştir. 766 fotoğraflı olması gereken albümde yerinden ayrılan 16 fotoğrafı kaybolmuştur. Yapraklar arasına yerleştirilmiş pelür kağıtların da önemli bir bölümü zamanla yırtılmış ve kaybolmuştur. Tozlar, eser ağırlığı ve pelür yokluğu nedeniyle fotoğrafların yüzeylerinde derin çizikler, katlanmalar, açılı yırtılmalar oluşmuştur.

Albüm oluşturulurken fotoğraflar, reçine bazlı bir yapıştırıcı ile 1-2 cm çapında 4-7 noktadan taşıyıcılara yapıştırılmıştır. Kehribar renkli sert yapıda olan bu yapıştırıcı fotoğraf yüzeyinde deformasyonlara neden olmuştur. Muhtemelen daha önce yapılan bir müdahale sırasında yerinden ayrılan fotoğrafların yapıştırılmasında siyanoakrilat türevi yapıştırıcı da kullanılmıştır. Albümdeki 148 fotoğrafta yoğun sararma tespit edilmiştir. 15 fotoğrafta su damlası, çay, kahve vb. kaynaklı lekeler bulunmaktadır. Kenarları girintili çıkıntılı halde desenli olarak tasarlanmış fotoğraflar; kırılğan yapıları ve taşıyıcılarında ayrılma nedenleriyle 98 fotoğrafta bir veya birden çok yerden yırtılma ve 52 fotoğrafta ise parça kaybı tespit edilmiştir. 9 fotoğrafta tespit edilen kenarda olmayan parça kaybının ise sonradan oluşmadığı, fotoğraf tabında kullanılan orijinal kâğıtta baştan itibaren var olduğu düşünülmektedir.

Tablo1. Fotoğraflarda Tespit Edilen Tahribatlar Türleri ve Sayısı

Tahribat Türü	Tespit Edilen Fotoğraf Sayısı
Yırtılma	98
Parça Kaybı	52
Yapısal Hatalı Kâğıt	9
Lekelenme	15
Sararma	148
Kayıp fotoğraf	15

3.2. Albüme Uygulanan Restorasyon İşlemleri

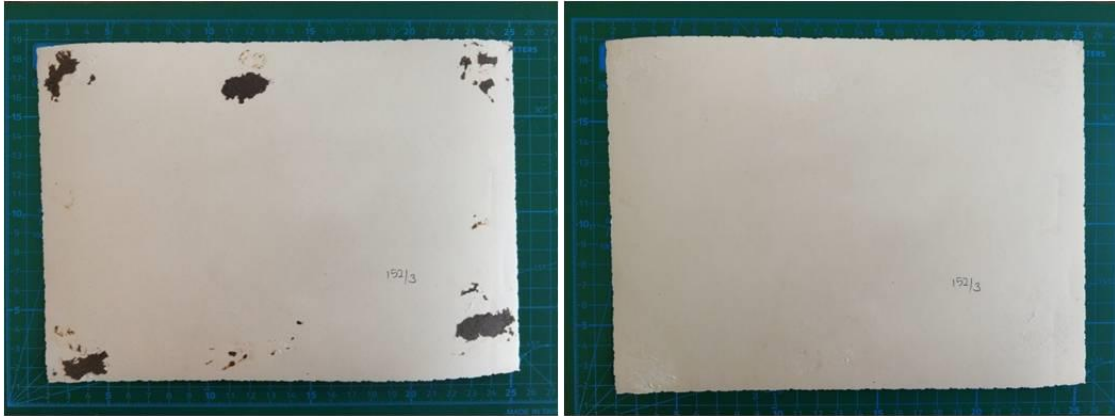
Restorasyon kapsamında yapılacak işlemler ile bu işlemlerde kullanılacak teknikler, açığa çıkarma amacı öncelenecek belirlenmiştir. Bu amaç kapsamında eserin parçalanmış ve pH değeri çok düşük olan taşıyıcı yapraklarının tamamının ve yaprak arası pelür kağıtların arşiv kalitesinde yeni taşıyıcılarla değiştirilmesi kararı alınmıştır. Restorasyon projesinde fotoğraf albümüne sırasıyla aşağıdaki işlemler uygulanmıştır:

1. Belgeleme, tespit, ölçüm, fotoğraflama, test ve kayıt işlemleri gerçekleştirilmiştir.
2. Albümün önce cilt ve taşıyıcı bloğu sonra taşıyıcı bloğundaki yapraklar daha sonra da bütün fotoğraflar ve yapraklar birbirinden ayrılmıştır. Cildin ayrılma işlemi için önce sırttaki büyük başlıklı raptiyeler sökülüştür. Raptiye altında görülen çiviler de çekildiği zaman cilt ve taşıyıcı bloğu birbirinden ayrılmıştır.

Şekil 3. Albüm Cildinin Sırt Kısımındaki Raptiye ve Çivilerin Sökülmesi

3. Taşıyıcılar her 8 yaprak arasına bir mukavva yerleştirilerek birbiri üzerine konulmuş ve değişik boyutlarda inşaat çivileriyle sabitlenmiştir. Çiviler tek tek sökülerek taşıyıcılar birbirinden ayrılmıştır. Ayırma işlemiyle beraber taşıyıcı yaprak sayfaları, yazı içeren pelür yapraklar, sayfalar üzerindeki fotoğraflar ve konumları numaralandırılmıştır.
4. 751 fotoğrafın arka yüzeyindeki yapıştırıcı artıkları ve fiziksel kirler mekanik yolla uzaklaştırılmış ve fotoğrafların her iki yüzeyi yumuşak fırça ile temizlenmiştir. Yoğun kirli fotoğraflar, % 70'lik etil alkol çözeltisi ve swap kullanılarak temizlenmiş ve 24 saat hafif pres altında düzleştirilmiştir.

Şekil 4. Fotoğrafların Arkalarındaki Yapıştırıcı Artıklarının Temizlenmesi

5. Yırtılmış fotoğraflar filmoplast P ile, açılı yırtılmış fotoğraflar ise arşiv kalitesinde PVA yapıştırıcı ile birleştirilmiştir.

Şekil 5. Açılı Tırtılmış Bir Fotoğrafın Restorasyon Öncesi (Sol) ve Sonrası (Sağ) Görüntüleri

Not: Fotoğrafın üst köşesindeki iki küçük parça filmoplast P ile arka yüzeyinde yapıştırılırken açılı yırtık bölüm PVA ile yapıştırılmıştır.

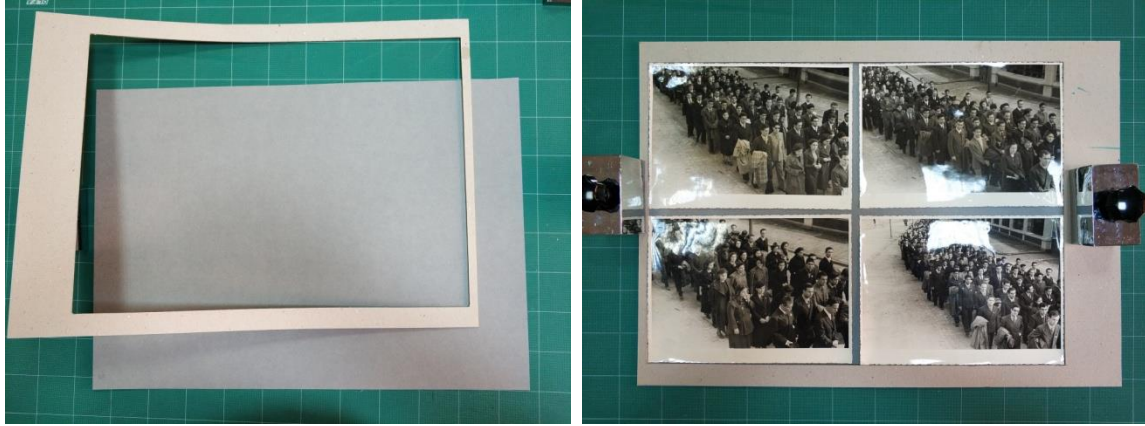
6. Parçalanmış haldeki fotoğraflar filmoplast P ve P90, Japon kâğıdı ve PVA yapıştırıcı kullanılarak onarılmıştır. Fotoğraflarda tamamlanan yeni bölümlerin renklendirilmesinde arşiv kalitesinde beyaz, siyah ve gri pigmentler kullanılmıştır. İhtiyaç duyulan bölümlerde pigmentlerin sabitlenmesi amacıyla aseton içerisinde % 8 oranında çözülmüş paraloid b72 çözeltisi kullanılmıştır.

Şekil 6. Duyarkat Tabakası Fotoğraf Kâğıdı Zemininden Ayrılarak Parçalanmış Bir Fotoğrafın Restorasyon Öncesi Durumu (Sol), Filmoplast P, P90 ve PVA ile Onarım Sonrası Görüntüsü (Sağ).

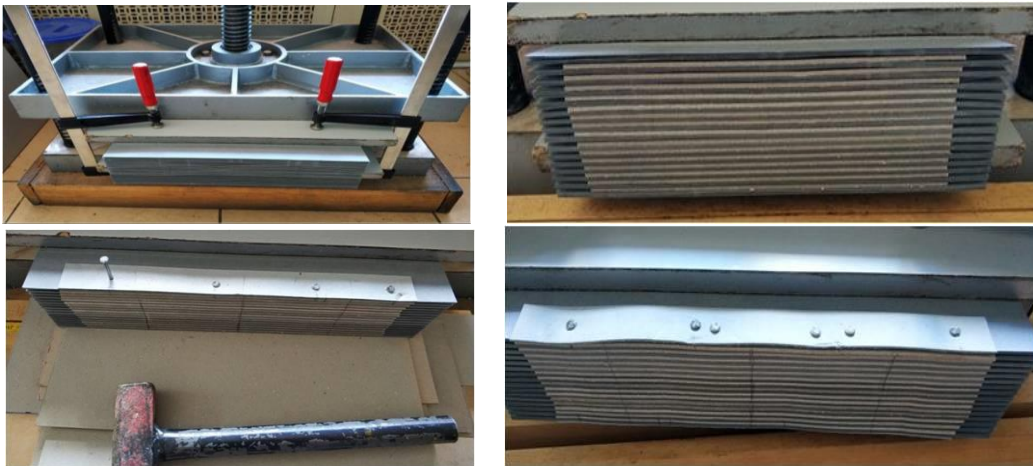
Not: İşaretle gösterilen bölümde yapılan 3x3 cm boyutunda yapılan tamamlama boyanmış ve paraloid B72 çözeltisi ile sağlamlaştırılmıştır.

7. Fotoğraflar asitsiz taşıyıcılara yapıştırılmıştır. Yapıştırma amacıyla fotoğrafları kenarlardan 15 mm sırttan 35 mm uzakta konumlandırarak bir kalıp kullanılmıştır. Yapıştırma işleminde hacimce 1/4 oranında PVA nişasta karışımı kullanılmıştır.

Şekil 7. Fotoğrafların Yeni Taşıyıcılara Yerleştirilmesinde Kullanılan Şablon ve Kullanımı

8. Taşıyıcılardaki fotoğraf altlarında ve bazı pelür kağıtlarının üzerindeki açıklayıcı yazılar yazım ve imla hataları korunarak yeniden yazılmış ve orijinal boyutlarındaki asitsiz etiketlere basılmıştır. Belgeleme kayıtları dikkate alınarak etiketler orijinal konumlarına yeniden yapıştırılmıştır.
9. Albüm yaprakları bu aşamada Dijitalleştirme işlemine gönderilerek yaprakların flatbed tarayıcılarda kolayca taranması sağlanmıştır.
10. Taşıyıcı yaprakların sırt muhat payının hizasına gelen yerlerine konikleme uygulanmıştır. Yaprakların ilk yarısına sola doğru, son yarısına ise sağa doğru açılacak şekilde konik atılmıştır.
11. Taşıyıcı yapraklar, pelür kağıtlar ve sırtta kullanılan mukavvalar eser belgelemesinde tutulan kayıtlara göre, orijinal sıralamaya uygun olarak üst üste getirilerek pres altında sabitlenmiştir. Eserin sırt bölümüne sırt kalınlığına uygun boyuttaki inşaat çivileri çakılarak taşıyıcı blok orijinal yapısına uygun olarak tekrardan oluşturulmuştur.

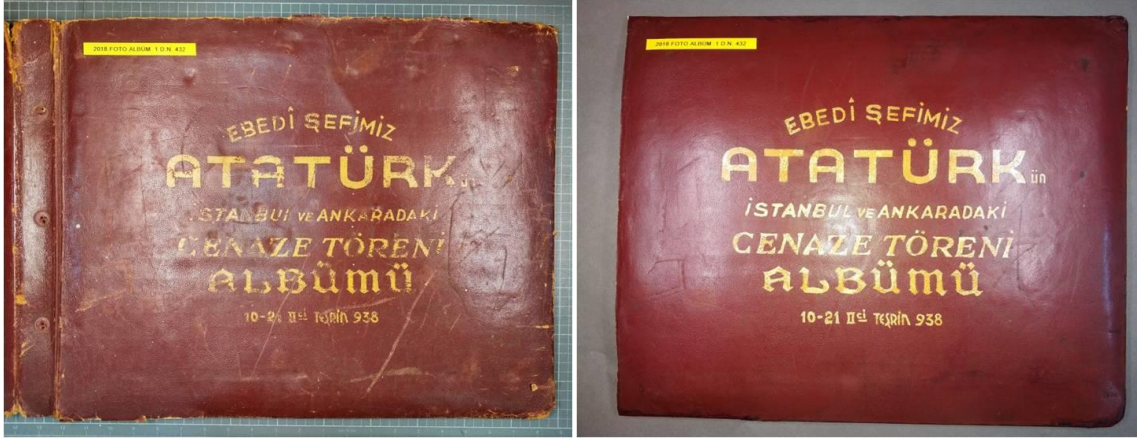

Şekil 8. Taşıyıcı Bloğun Pres Altında Sırt Kısımında Çivilenerek Birleştirilmesi

12. Albüm cildinin deri bölümlerinin tamamı % 2'lik karboksimetil selüloz çözeltisi, yaldızlı bölümler etil alkol yardımıyla temizlenmiştir. Ön kapak üzerindeki yaldız yazıda dökülmüş bölümler rötuş çalışması yapılarak tamamlanmıştır. Kuruyup deforme olan deride yağ-nem dengesinin tekrar sağlanması amacıyla temizleme ve deri tamamlama aşamalarından sonra Cire 216 ile yağlanmıştır.

13. Albüm kapaklarının tahrip olan mukavvaları metil selüloz, nişasta ve selüloz tozu karışımıyla oluşturulan dolgu hamuru ile tamamlanmıştır. Ön kapak derisi altına yerleştirilen ve zamanla deforme olan 2. hamur asitsiz mukavvalar ve sünger asitsiz oluklu mukavva ve yeni sünger ile değiştirilmiştir.
14. Arka kapaktaki 7cm büyüklüğündeki açılı yırtık, yeni deri kullanılmadan onarılmıştır. Kapak kenarlarındaki parçalanmış bölümler ise uygun renge boyanmış yeni keçi derisi kullanılarak tamamlanmıştır.

Şekil 9. Albümün Ön Kapağının Restorasyon Öncesi (Sol) ve Temizleme, Deri Tamamlama, Yazı Onarımı, Deformasyon Giderme, İç Dolgu Değişimi ve İlk Yağlama Sonrası Görünümü (Sağ)

15. Taşıyıcı yapraklar ile aynı özelliklerdeki işlevini yitirmiş kapak içleri, yeni taşıyıcılarla aynı özellikte kağıtlarla değiştirilmiştir.
16. Albümün sırt bölümü yeni keçi derisi, mukavva ve cilt bezi kullanılarak yenilenmiştir.
17. Yenilen cilt bölümü ile taşıyıcı bloğu 28 adet 8'lik inşaat çivisi kullanılarak orijinal haline uygun olarak birleştirilmiştir. Sırtın dış yüzeyindeki çivi yerlerinin üzeri, orijinal eserdeki büyük başlıklı raptiyelerle tekrar kapatılmıştır.
18. Son belgeleme işlemleri sonrası albüm için 9 maddelik kullanım kuralları yönergesi de hazırlanarak restorasyon çalışması pandemi döneminde 18 aylık bir süreçte tamamlanmıştır.

Şekil 10. Restorasyon Sonrası Albümün Orijinal Yapısına Uygun Olarak Yapılan Sırt Kısmı

4. BULGULAR

4.1. Cople'ın RIP Üçgen Modeline Göre Albüm Restorasyonunun Amaç Analizi

Fotoğraf albümü restorasyonundan temel beklentiler eserin tanıtılıp sergilenmesi, tahribatların giderilip orijinal sağlam bir yapıya kavuşturma, daha uzun yıllar varlığını sürdürme, özgüne yakın görünüme sahip olma, kullanım kolaylığı, dijitalleştirme ve tıpkıbasım yapma şeklindedir. Albüme ilişkin beklenti, imkân ve olanakların amaçlarla ilişkisi Tablo 2 gösterilmektedir.

Albüm yapraklarının % 10'undan fazlasının kopmuş olması ve taşıyıcı kartonların pH değerinin çok düşük olması, taşıyıcı değişimi ve bu işlem dolayısıyla eserin sırt yapısında değişim olanağı sunmaktadır. Taşıyıcı değişimi, eserin onarım görmemiş yeni sağlam taşıyıcılara sahip olarak ilk zamanlardaki haline çok daha yakın görünüm ve kullanım imkânı vermesi açısından albümün özneliklerini Açığa Çıkarma amacına daha yakın bir işlemdir. Eserin sırt yapısının restorasyon ilkelerine uygun olarak değiştirilebilmesi ise daha sağlam ve kullanışlı bir yeni bir sırt oluşturma olanağı vermesi açısından Koruma amacına yakın bir işlem olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Albüm Restorasyonuna İlişkin Beklenti, İmkân ve Olanakların Amaçlarla İlişkisi

	Açığa Çıkarma	İnceleme	Koruma
Sergileme	✓	✓	
Uzun Ömür			✓
Dijitalleştirme	✓		
Orijinal Yapıya Dönüştürme	✓		✓
Görsel Güzellik	✓		
Eserdeki Bilgiye Erişim	✓		✓
Özgün Niteliklerin Korunması		✓	✓
Kullanıma Sunma	✓		
Tıpkı Basım Yapma	✓	✓	
Taşıyıcı Değişim Olanağı	✓		
Sırt Yapı Değişim Olanağı			✓
Amacı Gerçekleştirme İmkânı	✓		✓

4.2. Restorasyon Çalışmasında Etik İlke Değerlendirmesine Konu Bulgular

Fotoğraf albümü restorasyonunun birçok işleminde karara bağlanması gereken alternatifler bulunmaktadır. Bu kararlar arasından restorasyon çalışmasının tamamını etkilediği için etik ilkelere göre değerlendirilmesi gereken 5 karar belirlenmiştir. Bu kararlar aşağıdaki gibi numaralandırılmıştır.

- Karar: Taşıyıcı yaprakların değişimi
- Karar: Taşıyıcı bloğun yeniden birleştirilme yöntemi
- Karar: Albüm sırtının yenilenmesi
- Karar: Parçalanmış fotoğrafların tamamlanan bölümlerinin renklendirilmesi
- Karar: Fotoğrafların taşıyıcılara yapıştırılmasında bağlayıcı olarak 1/4 (v/v) oranında PVA nişasta karışımı kullanılması

SONUÇ ve TARTIŞMA

Albüm restorasyonuna ilişkin Tablo 2'de özetlenen talepler, beklentiler, imkanlar ve olanaklar dikkate alındığında parametrelerin çoğunluğunun *açığa çıkarma* amacına yakın olduğu ve bu amacı gerçekleştirme imkanının bulunduğu görünmektedir. Restorasyonun *inceleme* amacına yönelik yapılmasını gerektirecek fazla neden olmamakla birlikte mevcut altyapı dikkate alınarak albümün bu türden bir restorasyon imkânı da bulunmamaktadır. Temel arşiv materyallerinde yaygın bir restorasyon amacı olan *koruma*, fotoğraf albümü gibi görselliğin ön planda olduğu diğer arşiv materyallerinde ikincil amaca dönüşmektedir. Bu kapsamdaki bir değerlendirme sonucunda çalışmalar başlamadan önce yapılacak restorasyonun temel amacının *Açığa Çıkarma* olmasına karar verilmiştir. Bu karar eserin incelenmeyeceği veya korumaya alınmayacağı anlamına gelmemektedir. *Açığa çıkarma* ana amacıyla gerçekleştirilen restorasyon çalışmasında albümün sırt yapısının belirlenmesi *inceleme* restorasyonu ve deri cildin tekrar kullanımı *koruma* kapsamındadır.

Restorasyon çalışmasının ana amacı *Koruma* olarak belirlenmesi halinde eserin taşıyıcı yapraklarının değiştirilmeden ve eserin sırtı açılmadan eser bütünlüğünün sağlanması kararlaştırılması gerekirdi. Ancak bu durumda eser restorasyon sonrasında daha sıkı kullanım koşullarına ve daha düşük düzeyde bir görseleliğe sahip olurdu.

Restorasyon çalışmasında tespit edilen, sırasıyla Taşıyıcı yaprakların değişimi, Taşıyıcı bloğun yeniden birleştirilme yöntemi, Albüm sırtının yenilenmesi, Parçalanmış fotoğrafların tamamlanan bölümlerinin renklendirilmesi ve Fotoğrafların taşıyıcılara yapıştırılmasında bağlayıcı olarak 1/4 (v/v) oranında PVA nişasta karışımı kullanılması kararlarının 4 restorasyon etik ilkesine uygunluğu Tablo 3’de özetlenmektedir. Değerlendirme olumludan olumsuz doğru Uygun, Nötr, Tartışmalı ve Uygun Değil ifadeleriyle yapılmıştır. Karar ile ilke arasında net bir bağın kurulamaması durumu Nötr olarak kabul edilmiştir. Alınan karar ilkeye uygun veya nötr durumda olmasına rağmen kararın alternatifinin ilkeye daha uygun olduğu durumlar Tartışmalı olarak işaretlenmiştir.

Tablo 3. Albüm Restorasyonunda Alınan Kararların Restorasyon Temel İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Karar No	Sürdürülebilirlik	Özgünlük	Minimum Müdahale	Geri Dönüşlülük
1	Uygun	Tartışmalı	Nötr	Nötr
2	Tartışmalı	Uygun	Nötr	Nötr
3	Uygun	Tartışmalı	Uygun	Tartışmalı
4	Uygun	Tartışmalı	Nötr	Uygun
5	Uygun	Nötr	Nötr	Tartışmalı

1. Karar; Taşıyıcı yaprakların değiştirilmesi kararı sürdürülebilirlik ilkesi ile tam uyumlu bir karardır. Ancak kararın özgünlük ilkesine uygunluğu tartışılabilir durumdadır. Albümün özgünlüğünün temelini içerisinde bulunan fotoğrafların ve cilt yapısının olduğu tezi kararın özgünlük ilkesine aykırı olmadığı tezini savunmada kullanılabilir argümandır. Kararın geri dönüşlülük ilkesi açısından bir sakıncası görülmemektedir. Minimum müdahale ilkesi açısından bakıldığında taşıyıcı yaprakların değişimi çok sayıda işleme neden olsa da kararın zıddı da birçok işlem gerektirmektedir. Diğer yandan taşıyıcı yaprakların değiştirilmeden yerinde onarımı kararı alınması halinde bu kararın sürdürülebilirlik ilkesine uygunluğu tartışma konusu olacak ve restorasyonun amacını açığa çıkarmadan korumaya kaydıracaktır. Bu nedenle taşıyıcı yaprakların değiştirilmesi kararı restorasyon ana amacına da uygunluğu nedeniyle doğru bir karar olduğu düşünülmektedir.

2. Karar; Yenilenen taşıyıcı bloğunun yeniden birleştirilmesinde eserin orijinalinde uygulanan yaprakların birbirine inşaat çivileriyle birleştirilmesi yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemin sırt darlığı nedeniyle albümün zor açılmasına ve taşıyıcılara fazla yük bindirme nedenleriyle taşıyıcı yırtılmalarına neden olduğu mevcut eser üzerinde gözlemlenmektedir. Bu nedenle kararın sürdürülebilirlik ilkesiyle çeliştiği söylenebilir. Ancak daha uygun bir kullanım ile eserin bu orijinal yapısında olan bu zaafı kontrol altına alınarak kararın sürdürülebilirlik ilkesine aykırılığı dengelenebilmektedir. Diğer yandan farklı bir yöntemle daha uzun süre kullanılacak sırt birleştirme uygulaması da özgünlük ilkesine aykırı bir işlem olacaktır. Bu nedenle albümün ilk yapımında olduğu gibi çivilerle birleştirilmesi, restorasyon sonrası kullanım yönergesi desteği ile beraber düşünüldüğünde ilkelere aykırı bir karar olarak değerlendirilmemiştir.

3. Karar; Albüm mevcut sırt derisi onarım öncesinde yoğun tahribatlara maruz kalmış olmakla birlikte işlevini sürdürebilecek durumda olup sırtın iç bölümündeki cilt bezi ön kapak

tarafından tamamen yırtılmış haldeydi. Cilt-taşıyıcı bloğu birleşimi için sırt yanaklarından çivilemenin yapılmış olması yeniden kullanım öncesi sırt yanaklarındaki mukavvaların değişimini gerektirmektedir. Taşıyıcı bloğun değiştirilmesi ile blok kalınlığının değişmesi de ön görülerek sırtta onarım yerine değişim kararı alınmıştır. Bu karar sürdürülebilirlik açısından uygundur. Minimum müdahale açısından sakıncalı olmasa da özgünlük ve geri dönüşlülük açılarından sakıncalı bir işlemdir. Her ne kadar diğer işlemler sırt değişim kararı alınmasını zorlasa da sırt değişimi yapılmadan onarım yapılması zor da olsa mümkün görünmektedir. Bu nedenle sırt değişim kararının ilkelere en uygun karar olmadığı sonucuna götürmektedir.

4. Karar; Fotoğrafların tamamlanan bölümlerinin renklendirilmesi kararı geri dönüşlülük, minimum müdahale ve sürdürülebilirlik ilkeleri açısından bir sorun teşkil etmemektedir. Eserin orijinalliğine doğrudan müdahale edilmemesi (Duran ve Köşklük, 2020) ve restorasyonun objeyle birlikte onun dekoratif görüntüsüne de bütünlük kazandırma amacına (Eskici, 2018) uygun olması nedenleriyle kararın özgünlük ilkesi ile de bir sorunu bulunmadığı düşünülmektedir.

Şekil 11. Tamamlama Yapılmış Bir Fotoğrafın Tamamlanan Bölümünün Renklendirme Öncesi (Sol) ve Renklendirme Sonrası (Sağ) Görüntüleri

5. Karar; Fotoğrafların taşıyıcıya yapıştırılmasında sadece nişasta yerine bir miktar PVA'nın da kullanılmasının geri dönüşlülük ilkesine uygunluğu tartışmalı bir durumdur. Zira kâğıt-kâğıt yapıştırıcılarında nişasta veya selüloz eteri kullanımı yaygın kabul görmüş bir durumdur. Bu albüm restorasyon çalışmasında daha önce belirtildiği üzere albümün büyüklüğü ağırlığı ve sırtın yapraklara açılmasına fazla müsaade etmemesi fotoğrafların taşıyıcılarından ayrılmasına ve 15 fotoğrafın tamamen kaybolmasına neden olmuştur. Nişasta gibi görece zayıf bir yapıştırıcının esneme yoluyla ayrılma ihtimalinin olduğu bir yerde kullanılmasının tercih edilmemesi ve daha önce güçlü bir yapıştırıcı ile yapıştırılmış fotoğrafların tamamen sökülebildiğinin tecrübe ile ispatlanması bu kararın restorasyon ilkelerine uygunluğunun nedenleri olarak gösterilebilir.

KAYNAKÇA

- Appelbaum, B. (1987). Criteria for Treatment: Reversibility. *Journal of The American Institute for Conservation*, 26, 65-73.
- Beck, J. (1999). Reversibility, Fact or Fiction? The Dangers of Art Restoration. *Notes in the History of Art*, 18(3), 1-8.
- Caple, C. (2000). *Conservation Skills: Judgement, Method and Decision Making*. 1st Edition, London.
- Carta Del Restauro (1931). http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0660878001536681682.pdf. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2022.
- Charteris, L. (1999). Reversibility – myth and mis-use. In Oddy, W. A., and Sara Carroll (Eds.) *Reversibility: Does It Exist?* London: British Museum, 141-145.

M. Konuklar

- Duran, E. K. ve Köşklük N.K. (2020). Arkeolojik Alanlarda Uygulanan Bütünleme (Tamamlama) Müdahalelerinin Değerlendirilmesi: Metropolis Örneği. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 255-274.
- Ertürk, İ. E. (1999). Tarihsel Yapılara Çağdaş Mimari Kurguların Eklenmesi, Yeni İşlevler Kazandırılması Üzerine. (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Eskici, B. (2018). Seramik Onarımlarında Bütünleme Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, e-ISSN 2149 – 6595, 135-153.
- Kara E. N. ve İşleyen, E. (2018). Bir Kültür Yapısı Olarak Salt Galata'nın Çağdaş Restorasyon Kuramı Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 3(5), 83-100.
- Konak, İ. (2019). Kastamonu Adil Bey Türbesi Restorasyon Geçmişi ve Mevcut Korunma Durumu Hakkında Bir Değerlendirme. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 0 (4), 127-147.
- Öztekin, S. (2020). İstanbul Hanlar Bölgesi'nde Yer Alan Yarım Han'ın Restorasyon Projesinin Tarihi Belgelere Dayanarak Hazırlanması. *Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 3(2), 241-288.
- Özodabaş, A. and Kiotsouk M. M. (2021). An Example from Mudanya Historical Houses Review of Reconstruction Works. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (3), 452-466.
- Smith, R.D. (1999). Reversibility: A Questionable Philosophy. *Restaurator*, 9. 199-207.
- Tüt, K., Tuna, M. ve Aldoğan-Şenol, F. (2022). Turizm Ekseninde Somut Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliğinin İncelenmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12 (4), 782-797.
- Venedik Tüzüğü (1964). http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2022.